

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

SPRENDIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO 2010 M. BIRŽELIO 29 D. NUTARIMO KAI KURIŲ NUOSTATŲ IŠAIŠKINIMO

2015 m. sausio 14 d. Nr. KT1-S1/2015

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Prano Kuconio, Gedimino Mesonio, Vyto Miliaus, Egidijaus Šileikio, Algirdo Taminsko, Dainiaus Žalimo, sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 61, 53¹ straipsniais, Teismo posėdyje 2014 m. gruodžio 18 d. rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko Gintaro Kryževičiaus 2014 m. vasario 18 d. prašymą Nr. 1B-6/2014 išaiškinti kai kurias Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus nuostatas.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

1. Konstitucinis Teismas 2010 m. birželio 29 d. konstitucinės justicijos byloje Nr. 06/2008-18/2008-24/2010 priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 5, 6 straipsnių, Lietuvos Respublikos valstybinių pensijų įstatymo 3 straipsnio 3 dalies (2009 m. gruodžio 8 d. redakcija), Lietuvos Respublikos socialinių išmokų perskaičiavimo ir mokėjimo laikinojo įstatymo 1 straipsnio 2 dalies 1 punkto, 16 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Žin., 2010, Nr. 134-6860; toliau – Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas).

2. Pareiškėjas – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas prašo išaiškinti, ar Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus:

– 2.3 punkto nuostata „kai Konstitucijai neprieštaraujančiu įstatymu nustatyta pensija yra paskirta ir mokama, ši asmens įgyta teisė ir teisėtas lūkestis yra sietini ir su šio asmens nuosavybės

teisių apsauga“, 2.4 punkto nuostata „asmenys, kuriems Konstitucijoje ar įstatyme nustatyta pensija buvo paskirta ir mokama, pagal Konstitucijos 23 straipsnį turi teisę reikalauti, kad jiems tokio dydžio išmokos, kokios buvo paskirtos ir mokamos, būtų mokamos ir toliau“ reiškia ir tai, kad asmenys, kuriems teisėjų valstybinės pensijos buvo paskirtos ir mokamos remiantis Konstitucinio Teismo teisės akte suformuota konstitucine teisėjų valstybinių pensijų apskaičiavimo ir mokėjimo doktrina (pavyzdžiui, dėl to, kad įstatymų leidėjas nepakeitė teisėjų valstybinių pensijų teisinio reguliavimo, kai, Konstituciniam Teismui pripažinus atitinkamas Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo nuostatas prieštaraujančiomis Konstitucijai, neliko teisinio reguliavimo, pagal kurį būtų galima šias pensijas apskaičiuoti ir mokėti), įgijo teisę, kad jiems tokio dydžio teisėjų valstybinės pensijos, kokios buvo paskirtos ir mokamos, būtų mokamos ir toliau, ir tokia jų teisė yra ginama pagal Konstituciją, *inter alia* jos 23, 52 straipsnius;

– 3.16 punkto nuostatos „Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarime suformuota doktrina, jog principinė nuostata, kad tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies teismo teisėjų atlyginimų negalima diferencijuoti (taip pat ir taikant teisę) pagal tai, kada tam tikro dydžio teisėjo atlyginimai buvo nustatyti (*inter alia* pagal tai, ar asmuo pradėjo dirbti atitinkamo teismo teisėju iki nustatant tam tikro dydžio to teismo teisėjo atlyginimą, ar jį jau nustačius), *mutatis mutandis* taikytina ir kitoms teisėjų socialinėms (materialinėms) garantijoms, *inter alia* toms, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai; jos negali būti mažinamos, juo labiau išvis paneigiamos, taip pat ir tada, kai yra pertvarkoma jų sistema. Pažymėtina ir tai, kad iš Konstitucijos išplaukia teisėjų socialinių (materialinių) garantijų realumo imperatyvas“ gali būti suprantamos taip, kad iš Konstitucijos kylantis draudimas mažinti ar visai paneigti bet kokias teisėjų socialines garantijas reiškia ir tai, kad, keičiant teisėjų valstybinių pensijų teisinį reguliavimą, negali būti nustatytas toks reguliavimas, pagal kurį būtų sumažintos teisėjų valstybinės pensijos;

– 3.7 punkto nuostatos „<...> įstatymų leidėjas, įstatymu įtvirtindamas maksimalų pensijos dydį bei šio dydžio nustatymo būdus, turi paisyti *inter alia* to, kad teisėjų valstybinė pensija – tai iš Konstitucijos kylanti teisėjo socialinė (materialinė) garantija nutrūkus jo įgaliojimams, kuri yra ginama ne tik pagal Konstitucijos 109 straipsnį, bet ir pagal Konstitucijos 52 straipsnį, kad ši socialinė (materialinė) garantija turi atitikti konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą, kad tokia konstitucinė teisėjo socialinė (materialinė) garantija turi būti reali, o ne vien nominali. Priešingu atveju būtų paneigta teisėjų valstybinės pensijos, kaip iš Konstitucijos kylančios teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams, esmė, paskirtis ir taip būtų sudarytos prielaidos nukrypti nuo iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių reikalavimų“, kuriomis *inter alia* įtvirtinami teisėjų valstybinių pensijų realumo, jų atitikties konstituciniam teisėjo statusui ir jo orumui reikalavimai, galėtų būti aiškinamos kaip

reiškiančios ir tai, kad teisėjų valstybinės pensijos dydis visada turi būti siejamas su teisėjo gautu darbo užmokesčiu, ar jis gali būti siejamas ir su kitais tos pensijos nustatymo kriterijais, ir ar pagal Konstituciją galimas toks teisinis reguliavimas, kad, didėjant teisėjo darbo užmokesčiui, teisėjo valstybinės pensijos dydis liktų nepakitęs.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Konstitucinio Teismo nutarimų, kitų baigiamųjų aktų aiškinimo instituto paskirtis – plačiau, išsamiau atskleisti atitinkamų Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto nuostatų turinį, prasmę, jeigu to reikia, kad būtų užtikrintas deramas to Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto vykdymas, kad tuo Konstitucinio Teismo nutarimu, kitu baigiamuoju aktu būtų vadovaujama (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2010 m. gruodžio 22 d., 2011 m. rugsėjo 5 d., 2014 m. balandžio 16 d. sprendimai). Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto aiškinimas galėtų būti reikšmingas siekiant užtikrinti ne tik tai, kad būtų tinkamai įgyvendintas to akto rezoliucinėje dalyje įtvirtintas sprendimas, bet ir tai, kad teisėkūros procese būtų deramai atsižvelgiama į Konstitucinio Teismo formuojamą oficialiąją konstitucinę doktriną (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2012 m. lapkričio 29 d., 2013 m. kovo 13 d., 2014 m. balandžio 16 d. sprendimai). Nutarimo, kito baigiamojo akto aiškinimo paskirtis – nuodugniau paaiškinti tas Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto nuostatas, formuluotes, dėl kurių prasmės yra kilę neaiškumų, o ne tai, kaip konkrečiai jis turėtų būti įgyvendinamas, *inter alia* teisės taikymo srityje (Konstitucinio Teismo 2012 m. lapkričio 29 d., 2014 m. balandžio 16 d. sprendimai).

2. Konstitucinis Teismas ne kartą yra pabrėžęs, kad prašymo išaiškinti Konstitucinio Teismo nutarimą, kitą baigiamąjį aktą nagrinėjimas nesuponuoja naujos konstitucinės justicijos bylos.

Pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 3 dalį Konstitucinis Teismas privalo aiškinti savo nutarimą nekeisdamas jo turinio. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad ši nuostata, be kita ko, reiškia, jog aiškindamas savo nutarimą Konstitucinis Teismas negali jo turinio aiškinti taip, kad būtų pakeista nutarimo nuostatų prasmė, *inter alia* prasminė elementų, sudarančių nutarimo turinį, visuma, argumentai, motyvai, kuriais grindžiamas tas Konstitucinio Teismo nutarimas. Konstitucinio Teismo nutarimas yra vientisas, jo visos sudedamosios dalys yra tarpusavyje susijusios; nutarimo nutariamoji (rezoliucinė) dalis yra grindžiama motyvuojamosios dalies argumentais; aiškindamas savo nutarimą Konstitucinis Teismas yra saistomas tiek nutarimo nutariamąsios, tiek motyvuojamosios dalies turinio.

Aiškinant Konstitucinio Teismo įstatymo 61 straipsnio 3 dalį Konstitucinio Teismo aktuose ne kartą yra konstatuota ir tai, kad Konstitucinis Teismas negali aiškinti to, ko jis toje konstitucinės justicijos byloje, kurioje buvo priimtas prašomas išaiškinti nutarimas, netyrė; tai būtų atskiro tyrimo

dalykas.

3. Pažymėtina, kad oficialiosios konstitucinės doktrinos vienodumas ir tęstinumas suponuoja būtinybę kiekvieną aiškinamą Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto nuostatą aiškinti atsižvelgiant į visą oficialų konstitucinį doktrininį kontekstą, taip pat į kitas Konstitucijos nuostatas (eksplicitines ir implicitines), susijusias su Konstitucijos nuostata (-omis), kurią (-ias) aiškinant Konstitucinio Teismo nutarime, kitame baigiamajame akte buvo suformuluota atitinkama oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata. Kaip jau ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, jokia Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata negali būti aiškinama izoliuotai, ignoruojant prasmines ir sistemines jos sąsajas su kitomis oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis, išdėstytomis tame Konstitucinio Teismo nutarime, kitame baigiamajame akte, kituose Konstitucinio Teismo aktuose, taip pat su kitomis Konstitucijos nuostatomis (eksplicitinėmis ir implicitinėmis) (*inter alia* 2007 m. gruodžio 6 d., 2009 m. spalio 28 d., 2013 m. kovo 13 d., 2014 m. balandžio 16 d. sprendimai).

II

1. Minėta, kad pareiškėjas – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas prašo išaiškinti, ar Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 2.3 punkto nuostata „kai Konstitucijai neprieštaraujančiu įstatymu nustatyta pensija yra paskirta ir mokama, ši asmens įgyta teisė ir teisėtas lūkestis yra sietini ir su šio asmens nuosavybės teisių apsauga“, 2.4 punkto nuostata „asmenys, kuriems Konstitucijoje ar įstatyme nustatyta pensija buvo paskirta ir mokama, pagal Konstitucijos 23 straipsnį turi teisę reikalauti, kad jiems tokio dydžio išmokos, kokios buvo paskirtos ir mokamos, būtų mokamos ir toliau“ reiškia ir tai, kad asmenys, kuriems teisėjų valstybinės pensijos buvo paskirtos ir mokamos remiantis Konstitucinio Teismo teisės akte suformuota konstitucine teisėjų valstybinių pensijų apskaičiavimo ir mokėjimo doktrina (pavyzdžiui, dėl to, kad įstatymų leidėjas nepakeitė teisėjų valstybinių pensijų teisinio reguliavimo, kai, Konstituciniam Teismui pripažinus atitinkamas Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo nuostatas prieštaraujančiomis Konstitucijai, neliko teisinio reguliavimo, pagal kurį būtų galima šias pensijas apskaičiuoti ir mokėti), įgijo teisę, kad jiems tokio dydžio teisėjų valstybinės pensijos, kokios buvo paskirtos ir mokamos, būtų mokamos ir toliau, ir tokia jų teisė yra ginama pagal Konstituciją, *inter alia* jos 23, 52 straipsnius.

2. Taigi pareiškėjas prašo išaiškinti, ar minėtos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 2.3 ir 2.4 punktų nuostatos reiškia, kad, įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui, kuriuo teisinis reguliavimas, pagal kurį būtų galima apskaičiuoti ir mokėti teisėjų valstybines pensijas, pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, ir įstatymų leidėjui atitinkamai nepakeitus šio teisinio reguliavimo, asmenys, kuriems teisėjų valstybinės pensijos buvo paskirtos ir mokamos remiantis Konstitucinio Teismo nutarime suformuluotomis oficialiosios

konstitucinės doktrinos nuostatomis, įgijo teisę, kad jiems tokio dydžio teisėjų valstybinės pensijos būtų mokamos ir toliau, ir tokia jų teisė yra ginama pagal Konstituciją.

2.1. Šiame kontekste pažymėtina, jog prašomu išaiškinti Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimu buvo *inter alia* pripažinta, kad Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštarauja:

– Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalis tiek, kiek joje įtvirtinant maksimalų teisėjų valstybinės pensijos dydį nėra atsižvelgta į atskirų teismų sistemų ypatumus; pagal prieštaraujančiu Konstitucijai pripažintą Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą įtvirtinant teisėjų valstybinių pensijų apskaičiavimo tvarką ir maksimalų jos dydį nebuvo atsižvelgta į specifinį Konstitucinio Teismo, kaip savarankiškos teismų sistemos, konstitucinį statusą, *inter alia* į tai, kad Konstitucinio Teismo teisėjai yra skiriami devyneriems metams ir tik vienai kadencijai;

– Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas, kadangi jis neatitinka teisėjų valstybinės pensijos, kaip konstitucinės teisėjų socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jų įgaliojimams, sampratos, nes, viena vertus, sudaro prielaidas suniveliuoti teisėjų, turinčių labai skirtingą teisėjo darbo stažą, valstybinių pensijų dydžius, o kita vertus, sudaro prielaidas paskirti labai skirtingo dydžio teisėjų valstybines pensijas teisėjams, kurių teisėjo darbo stažo trukmė nedaug skiriasi. Pagal prieštaraujančiu Konstitucijai pripažintą Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą teisėjui, įgijusiam 5–10 metų teisėjo darbo stažą, skiriama 10 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija, teisėjui, įgijusiam 10–15 metų teisėjo darbo stažą, skiriama 20 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija, teisėjui, įgijusiam 15–20 metų teisėjo darbo stažą, skiriama 35 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija;

– Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 3 dalyje nustatytas apskaičiuotos teisėjų valstybinės pensijos kartu su valstybinėmis socialinio draudimo pensijomis ir kitomis valstybinėmis pensijomis vienam asmeniui dydžio ribojimas, kadangi jis paneigia teisėjų valstybinių pensijų, kaip iš Konstitucijos kylančios teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams, esmę, paskirtį, sudaro prielaidas teisėjų valstybinei pensijai tapti ne realia, o nominalia konstitucine teisėjo socialine (materialine) garantija nutrūkus jo įgaliojimams (sudaro prielaidas susiklostyti ir tokioms teisinėms situacijoms, kai asmuo, buvęs teisėju, kurio valstybinių (kitų nei teisėjų valstybinė pensija) ir valstybinių socialinio draudimo pensijų suma viršija užpraeito ketvirčio prieš tą mėnesį, už kurį mokama teisėjų valstybinė pensija, Statistikos departamento paskelbto šalies ūkio vidutinio mėnesinio darbo užmokesčio 1,5 dydį arba yra nedaug mažesnė už šį dydį, teisėjų valstybinė pensija apskritai nebūtų mokama arba būtų mokama nedidelė šios pensijos dalis).

2.2. Pagal Konstitucijos 107 straipsnio 1 dalį Lietuvos Respublikos įstatymas (ar jo dalis) negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas Konstitucinio Teismo sprendimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja Konstitucijai. Taigi, 2010 m. lapkričio 16 d. įsigaliojus Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimui, Konstitucijai prieštaraujančiu pripažintas Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1, 2, 3 dalyse nustatytas teisinis reguliavimas negali būti taikomas.

Pažymėtina, kad kiekvienas Seimo priimtas teisės aktas (jo dalis), Konstitucinio Teismo nutarimu pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, yra visam laikui pašalinamas iš Lietuvos teisės sistemos, jis niekada nebegalės būti taikomas; Seimui kyla konstitucinė pareiga pripažinti tokį teisės aktą (jo dalį) netekusiu galios arba (jeigu be atitinkamo tų visuomeninių santykių teisinio reguliavimo negalima išsiversti) pakeisti jį taip, kad naujai nustatytas teisinis reguliavimas neprieštarautų Konstitucijai; bet ir tol, kol ši konstitucinė pareiga nėra įvykdyta, atitinkamas teisės aktas (jo dalis) jokiais aplinkybėmis negali būti taikomas – šiuo atžvilgiu tokio teisės akto teisinė galia yra panaikinta (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d., 2008 m. vasario 1 d. sprendimai).

2.3. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad Seimas iki šiol neįvykdė konstitucinės pareigos atitinkamai pakoreguoti Konstitucijai prieštaraujančiu pripažintą Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1, 2, 3 dalyse nustatytą teisinį reguliavimą. Taip pat pažymėtina, kad prašomas išaiškinti 2010 m. birželio 29 d. nutarimas buvo oficialiai paskelbtas ir įsigaliojo 2010 m. lapkričio 16 d. atsižvelgiant į tai, kad buvo reikalingas tam tikras laikas pašalinti teisinio reguliavimo vakuumui, kuris susidarytų, jeigu Konstitucinio Teismo nutarimas būtų buvęs oficialiai paskelbtas iškart po jo viešo paskelbimo Konstitucinio Teismo posėdyje.

2.4. Taigi, įsigaliojus prašomam išaiškinti Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimui ir įstatymų leidėjui nesiėmus veiksmų, kad būtų pakoreguotas Konstitucijai prieštaraujančiu pripažintas Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 1, 2, 3 dalyse nustatytas teisinis reguliavimas, susidarė pareiškėjo prašyme nurodyta situacija, kai, Konstituciniam Teismui pripažinus atitinkamas Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo nuostatas prieštaraujančiomis Konstitucijai, neliko įstatymu nustatyto teisinio reguliavimo, pagal kurį būtų galima apskaičiuoti ir mokėti šias pensijas.

Vadinasi, pareiškėjo – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko prašymas išaiškinti, ar Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 2.3 ir 2.4 punktų nuostatos reiškia, kad, įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui, kuriuo teisinis reguliavimas, pagal kurį būtų galima apskaičiuoti ir mokėti teisėjų valstybines pensijas, pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, ir įstatymų leidėjui atitinkamai nepakeitus šio teisinio reguliavimo, asmenys, kuriems teisėjų valstybinės pensijos buvo paskirtos ir mokamos remiantis Konstitucinio

Teismo teisės akte suformuluotomis oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis, įgijo teisę, kad jiems tokio dydžio teisėjų valstybinės pensijos būtų mokamos ir toliau, ir tokia jų teisė yra ginama pagal Konstituciją, traktuotinas kaip prašymas išaiškinti, kaip turi būti taikomas Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas įstatymų leidėjui nesiėmus veiksmų šiam nutarimui įgyvendinti.

2.5. Šiame kontekste pažymėtina ir tai, kad, kaip minėta, prašomas išaiškinti Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas buvo oficialiai paskelbtas ir įsigaliojo 2010 m. lapkričio 16 d. atsižvelgiant į tai, kad buvo reikalingas tam tikras laikas pašalinti teisinio reguliavimo vakuumui, kuris susidarytų, jeigu Konstitucinio Teismo nutarimas būtų buvęs oficialiai paskelbtas iškart po jo viešo paskelbimo Konstitucinio Teismo posėdyje. Tačiau Konstitucinis Teismas 2010 m. birželio 29 d. nutarime nenagrinėjo hipotetinės situacijos, kuri susiklostytų atsiradus teisėjų valstybinių pensijų reguliavimo vakuumui, jeigu įstatymų leidėjas per laikotarpį nuo Konstitucinio Teismo nutarimo priėmimo iki jo įsigaliojimo nesiimtų veiksmų šiam nutarimui įgyvendinti. Taigi Konstitucinis Teismas prašomame išaiškinti nutarime netyrė klausimo, ar asmenys, kuriems teisėjų valstybinės pensijos buvo paskirtos ir mokamos remiantis Konstitucinio Teismo nutarime suformuluotomis oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis, įgijo teisę, kad jiems tokio dydžio teisėjų valstybinės pensijos būtų mokamos ir toliau, ir tokia jų teisė yra ginama pagal Konstituciją.

3. Minėta, kad Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto aiškinimo paskirtis – nuodugniau paaiškinti tas Konstitucinio Teismo nutarimo, kito baigiamojo akto nuostatas, formuluotes, dėl kurių prasmės yra kilę neaiškumų, o ne tai, kaip konkrečiai jis turėtų būti įgyvendinamas, *inter alia* teisės taikymo srityje.

Minėta ir tai, kad Konstitucinio Teismo aktuose ne kartą buvo konstatuota, jog Konstitucinis Teismas negali aiškinti to, ko toje konstitucinės justicijos byloje, kurioje buvo priimtas prašomas išaiškinti nutarimas, netyrė; tai būtų atskiro tyrimo dalykas.

4. Atsižvelgdamas į tai, kad, kaip minėta, šis pareiškėjo – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko prašymas traktuotinas kaip prašymas išaiškinti, kaip turi būti taikomas Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimas įstatymų leidėjui nesiėmus veiksmų šiam nutarimui įgyvendinti, taip pat kad Konstitucinis Teismas prašomame išaiškinti 2010 m. birželio 29 d. nutarime netyrė klausimo, ar asmenys, kuriems teisėjų valstybinės pensijos buvo paskirtos ir mokamos remiantis Konstitucinio Teismo nutarime suformuluotomis oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis, įgijo teisę, kad jiems tokio dydžio teisėjų valstybinės pensijos būtų mokamos ir toliau, ir tokia jų teisė yra ginama pagal Konstituciją, Konstitucinis Teismas dėl jo išaiškinimo neteiks.

5. Pažymėtina, kad Konstitucija yra tiesiogiai taikomas aktas (Konstitucijos 6 straipsnio 1

dalis). Kaip ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, pagal Konstituciją konstitucinių nuostatų samprata, argumentai, išdėstyti Konstitucinio Teismo nutarimuose, taip pat kituose jo aktuose, saisto ir teisę kuriančias, ir teisę taikančias institucijas.

Taip pat pažymėtina, kad Konstitucija netoleruoja tokios situacijos, kai atitinkamas teisėkūros subjektas vengia, delsia priimti atitinkamus teisės aktus, kuriais, vadovaujantis Konstitucinio Teismo nutarimuose pateikta Konstitucijos nuostatų oficialia samprata – oficialiaja konstitucine doktrina, būtų atitinkamai pakoreguotas teisinis reguliavimas, kuris Konstitucinio Teismo nutarimu pripažintas prieštaraujančiu aukštesnės galios teisės aktams, *inter alia* (ir pirmiausia) Konstitucijai; tokia situacija ypač netoleruotina tada, kai, įsigaliojus Konstitucinio Teismo nutarimui, kuriuo tam tikras teisės aktas (jo dalis) buvo pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai (ar kitam aukštesnės galios teisės aktui), teisės sistemoje atsiranda *lacuna legis*, teisės spraga, t. y. kai tam tikri visuomeniniai santykiai lieka teisiškai nereguliuojami, nors, paisant iš Konstitucijos kylančių teisės sistemos nuoseklumo, vidinio neprieštaringumo imperatyvų ir atsižvelgiant į tų visuomeninių santykių turinį, turi būti teisiškai sureguliuoti (Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d., 2008 m. vasario 1 d. sprendimai).

III

1. Minėta, kad pareiškėjas – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas prašo išaiškinti, ar Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 3.16 punkto nuostatos „Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarime suformuota doktrina, jog principinė nuostata, kad tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies teismo teisėjų atlyginimų negalima diferencijuoti (taip pat ir taikant teisę) pagal tai, kada tam tikro dydžio teisėjo atlyginimai buvo nustatyti (*inter alia* pagal tai, ar asmuo pradėjo dirbti atitinkamo teismo teisėju iki nustatant tam tikro dydžio to teismo teisėjo atlyginimą, ar jį jau nustačius), *mutatis mutandis* taikytina ir kitoms teisėjų socialinėms (materialinėms) garantijoms, *inter alia* toms, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai; jos negali būti mažinamos, juo labiau išvis paneigiamos, taip pat ir tada, kai yra pertvarkoma jų sistema. Pažymėtina ir tai, kad iš Konstitucijos išplaukia teisėjų socialinių (materialinių) garantijų realumo imperatyvas“ gali būti suprantamos taip, kad iš Konstitucijos kylantis draudimas mažinti ar visai paneigti bet kokias teisėjų socialines garantijas reiškia ir tai, kad keičiant teisėjų valstybinių pensijų teisinį reguliavimą negali būti nustatytas toks reguliavimas, pagal kurį būtų sumažintos teisėjų valstybinės pensijos.

2. Iš pareiškėjo prašymo matyti, kad pareiškėjas prašo išaiškinti, ar minėtos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 3.16 punkto nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad pertvarkant teisėjų valstybinių pensijų sistemą negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį būtų sumažintos teisėjų valstybinės pensijos (*inter alia* tos, kurios jau yra paskirtos pagal iki pertvarkos galiojusį teisinį reguliavimą).

3. Minėta, kad jokia Konstitucinio Teismo nutarimo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata negali būti aiškinama izoliuotai, ignoruojant prasmines ir sistemines jos sąsajas su kitomis oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis, išdėstytomis *inter alia* tame Konstitucinio Teismo nutarime. Todėl prašomų išaiškinti Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 3.16 punkto nuostatų prasmę atskleistina kitų šio nutarimo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatų kontekste.

3.1. Šiame kontekste pažymėtinos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo nuostatos, susijusios su valstybinėmis pensijomis:

– pagal Konstituciją įstatymu gali būti nustatytos ir kitokios, ne tik Konstitucijos 52 straipsnyje *expressis verbis* nurodytos, pensijos. Konstitucijos 52 straipsnyje tiesiogiai neįvardytos pensijos šiuo metu *inter alia* yra nustatytos Valstybinių pensijų įstatyme; antai pagal Valstybinių pensijų įstatymą Lietuvos Respublikoje yra nustatytos tokios valstybinės pensijos: Lietuvos Respublikos pirmojo ir antrojo laipsnių valstybinės pensijos, nukentėjusiųjų asmenų valstybinės pensijos, pareigūnų ir karių valstybinės pensijos, mokslininkų valstybinės pensijos ir teisėjų valstybinės pensijos;

– valstybinės pensijos savo prigimtimi ir pobūdžiu skiriasi nuo valstybinio socialinio draudimo senatvės pensijos, taip pat nuo kitų valstybinio socialinio draudimo pensijų: jos yra mokamos iš valstybės biudžeto; jos skiriamos asmenims už atliktą tarnybą ar nuopelnus Lietuvos valstybei, taip pat kaip kompensacija įstatyme nurodytiems nukentėjusiesiems asmenims (2003 m. gruodžio 3 d., 2003 m. liepos 4 d., 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas); šių pensijų gavimas siejamas ne su nustatyto dydžio pensijų socialinio draudimo įmokomis, o su atitinkamu asmens statusu (tarnyba, nuopelnais ar kitomis aplinkybėmis, nuo kurių priklauso valstybinės pensijos skyrimas);

– valstybinių pensijų ypatumai leidžia įstatymų leidėjui, atsižvelgiant į visas reikšmingas aplinkybes ir paisant Konstitucijos normų bei principų, nustatyti atitinkamas šių pensijų skyrimo sąlygas (2007 m. spalio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas); įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucijos, gali nustatyti ir tam tikrus atvejus, kai valstybinė pensija asmeniui yra neskiriama (esant įstatyme numatytiems aplinkybėms); įstatymu, paisant Konstitucijos, galima nustatyti ir atvejus, kada paskirtoji valstybinė pensija nebemokama;

– konstitucinė įgytų teisių ir teisėtų lūkesčių apsauga nereiškia, kad įstatymų nustatyta pensinio aprūpinimo sistema negali būti pertvarkoma. Pertvarkant šią sistemą kiekvienu atveju privalu paisyti Konstitucijos. Pensijų sistema gali būti pertvarkoma tik įstatymu, tik laiduojant Konstitucijoje numatytas senatvės ir invalidumo pensijas, taip pat paisant valstybės prisiimtų Konstitucijai neprieštaraujančių įsipareigojimų mokėti atitinkamas pinigines išmokas asmenims, atitinkantiems įstatymų nustatytus reikalavimus. Jeigu pertvarkant pensijų sistemą neliktų įstatymų

nustatytų, Konstitucijos 52 straipsnyje tiesiogiai nenurodytų pensijų arba šių pensijų teisinis reguliavimas būtų iš esmės pakeistas, įstatymų leidėjas privalėtų nustatyti teisingą patirtų praradimų kompensavimo asmenims, kuriems tokia pensija buvo paskirta ir mokama, mechanizmą. Įstatymų leidėjas, pertvarkydamas pensijų sistemą taip, kad pakeičiami pensinio aprūpinimo pagrindai, asmenys, kuriems skiriama ir mokama pensija, pensijos skyrimo ir mokėjimo sąlygos, pensinio aprūpinimo dydžiai, privalo numatyti pakankamą pereinamąjį laikotarpį, per kurį asmenys, dirbantys atitinkamą darbą ar atliekantys atitinkamą tarnybą, suteikiančią teisę į atitinkamą pensiją pagal ankstesnę reguliavimą, galėtų pasirengti tokiems pakeitimams (2003 m. liepos 4 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2007 m. spalio 22 d., 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimai, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas).

Taigi pažymėtina, kad įstatymu nustatyta teisėjų valstybinė pensija yra viena iš Konstitucijos 52 straipsnyje tiesiogiai nenurodytų pensijų rūšių; ji siejama su specialiu asmens statusu – yra skiriama teisėjams už jų tarnybą, kai nutrūksta jų įgaliojimai. Taip pat pažymėtina, kad įstatymų leidėjas turi tam tikrą diskreciją nustatyti šių pensijų skyrimo ir mokėjimo sąlygas ir dydžius, *inter alia* pertvarkant pensijų sistemą, tačiau tai darydamas jis privalo paisyti Konstitucijos.

3.2. Šiame kontekste pažymėtinos ir Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo nuostatos, susijusios su Konstitucijoje (*inter alia* jos 109 straipsnyje) įtvirtintu teisėjo ir teismų nepriklausomumu:

- teisėjo ir teismų nepriklausomumas yra ne privilegija, bet viena svarbiausių teisėjo ir teismų pareigų, kylanti iš Konstitucijoje garantuotos kiekvieno asmens, manančio, kad jo teisės ar laisvės yra pažeidžiamos, teisės turėti nešališką ginčo arbitražą, kuris pagal Konstituciją ir įstatymus iš esmės išspręstų kilusį teisinį ginčą (1995 m. gruodžio 6 d., 1999 m. gruodžio 21 d., 2001 m. liepos 12 d., 2006 m. gegužės 9 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai);

- teisėjas, kuriam tenka pareiga nagrinėti visuomenėje kylančius konfliktus, taip pat ir asmens konfliktus su valstybe, turi būti ne tik aukštos profesinės kvalifikacijos bei nepriekaištingos reputacijos, bet ir materialiai nepriklausomas, saugus dėl savo ateities (2001 m. liepos 12 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai); teisėjo atlyginimo ir kitų socialinių (materialinių) garantijų konstitucinės apsaugos imperatyvas kyla iš Konstitucijoje (*inter alia* jos 109 straipsnyje) įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, kuriuo siekiama teisingumą vykdančius teisėjus apsaugoti tiek nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių poveikio, tiek nuo kitų valdžios įstaigų ir pareigūnų, politinių ir visuomeninių organizacijų, komercinių ūkinių struktūrų, kitų juridinių ir fizinių asmenų įtakos;

- iš Konstitucijos kylančios teisėjo nepriklausomumo principo socialinės (materialinės) garantijos (beje, įtvirtintos ir kitų demokratinėse valstybėse, taip pat įvairiuose tarptautiniuose

aktuose) reiškia, kad valstybė turi pareigą užtikrinti teisėjui tokį socialinį (materialinį) aprūpinimą, kuris atitiktų teisėjo statusą jam einant pareigas, taip pat pasibaigus teisėjo kadencijai (1999 m. gruodžio 21 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai). Pagal Konstituciją teisėjams nustatytos materialinės ir socialinės garantijos turi būti tokios, kad atitiktų konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą (2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas, 2007 m. spalio 22 d. nutarimas);

– įstatymų leidėjas turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų teisėjo ir teismų nepriklausomumą, *inter alia* teisėjo socialines (materialines) garantijas ne tik jam einant pareigas, bet ir nutrūkus jo įgaliojimams; tai darydamas įstatymų leidėjas turi paisyti Konstitucijos normų ir principų; teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams gali būti įvairios, *inter alia* periodiškai mokamos išmokos, taip pat vienkartinės išmokos ir t. t.; tokių garantijų nustatymo konstitucinis pagrindas yra išskirtinis konstitucinis teisėjo statusas, kurį lemia teisingumo vykdymo funkcija, todėl jos gali priklausyti tik nuo su konstituciniu teisėjo statusu susijusių aplinkybių, tačiau negali būti traktuojamos kaip pakeičiančios kitas socialines (materialines) garantijas, kurios buvusiam teisėjui turi būti užtikrinamos kitais pagrindais, taip pat ir tais, kurie yra bendri visiems dirbantiems asmenims; teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams turi būti realios, o ne vien nominalios (2007 m. spalio 22 d. nutarimas);

– įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su teisėjų valstybine pensija, įstatymu turi nustatyti šios pensijos skyrimo pagrindus, sąlygas; įstatymų leidėjas turi paisyti *inter alia* to, kad teisėjų valstybinė pensija – tai iš Konstitucijos kylanti teisėjo socialinė (materialinė) garantija nutrūkus jo įgaliojimams, kuri yra ginama ne tik pagal Konstitucijos 109 straipsnį, bet ir pagal jos 52 straipsnį, kad ši socialinė (materialinė) garantija turi atitikti konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą, kad tokia konstitucinė teisėjo socialinė (materialinė) garantija turi būti reali, o ne vien nominali. Priešingu atveju būtų paneigta teisėjų valstybinės pensijos, kaip iš Konstitucijos kylančios teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams, esmė, paskirtis ir taip būtų sudarytos prielaidos nukrypti nuo iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo, kylančių reikalavimų.

Taigi pažymėtina, kad įstatymu nustatyta teisėjų valstybinė pensija nėra savitikslių ir pagal Konstituciją nėra vertinama kaip privilegija; tokios garantijos nustatymas siejamas su ypatingu konstituciniu teisėjo statusu, visų pirma Konstitucijoje, *inter alia* jos 109 straipsnyje, nustatytu teisėjo nepriklausomumo reikalavimu. Kitaip tariant, įstatymu nustatyta teisėjų valstybinė pensija yra viena iš Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo nepriklausomumo principo socialinių (materialinių) garantijų, t. y. tokia teisėjo socialinė (materialinė) garantija, kuri yra nustatyta (taikoma), kai nutrūksta jo įgaliojimai, ir ginama pagal Konstitucijos 109 straipsnį.

Pabrėžtina, kad teisėjų socialinės (materialinės) garantijos, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai, yra viena iš teisėjų nepriklausomumo užtikrinimo

priemonių. Tik suteikiant realias, o ne nominalias, konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą atitinkančias socialines (materialines) garantijas ateičiai (*inter alia* teisėjo pensiją) galima užtikrinti, kad teisėjai, vykdydami teisingumą, nepatirtų įstatymų leidžiamosios ar vykdomosios valdžios sprendimų įtakos, valstybės valdžios ir valdymo institucijų ar pareigūnų arba kitų asmenų kišimosi į teisėjo veiklą, taip pat apsaugoti teisėjus nuo tokių galimų įstatymų leidžiamosios, vykdomosios valdžios ar viešojo administravimo subjektų sprendimų, kuriais būtų daromas spaudimas dėl sprendimų vykdant teisingumą, ir mažinti korupcijos riziką.

Vadinasi, nors įstatymu nustatyta teisėjų valstybinė pensija yra viena iš Konstitucijos 52 straipsnyje tiesiogiai nenurodytų pensijų rūšių ir įstatymų leidėjas turi tam tikrą diskreciją nustatyti šių pensijų skyrimo ir mokėjimo sąlygas ir dydžius, *inter alia* pertvarkant pensijų sistemą, įstatymų leidėjo diskrecija reguliuoti teisėjų valstybines pensijas yra siauresnė nei kitų valstybinių pensijų atžvilgiu, nes, be kitų iš Konstitucijos kylančių reikalavimų, įstatymų leidėjas taip pat yra saistomas Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, *inter alia* teisėjo socialinių (materialinių) garantijų realumo imperatyvo.

3.3. Šiame kontekste pažymėtinos ir Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo nuostatos, susijusios su teisėjų socialinių (materialinių) garantijų mažinimu:

– Konstitucija taip pat draudžia mažinti teisėjų atlyginimus ir socialines garantijas; bet kokie mėginimai mažinti teisėjo atlyginimą ar kitas socialines (materialines) garantijas arba teismų finansavimo ribojimas traktuotini kaip kėsینimasis į teisėjų ir teismų nepriklausomumą (1995 m. gruodžio 6 d., 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimai, 2000 m. sausio 12 d. sprendimas, 2001 m. liepos 12 d., 2006 m. kovo 28 d. nutarimai, 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas);

– kita vertus, kai iš esmės pakinta valstybės ekonominė ir finansinė būklė, kai dėl ypatingų aplinkybių (ekonomikos krizės ir kt.) valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, dėl objektyvių priežasčių gali pritrūkti lėšų valstybės funkcijoms vykdyti ir viešiesiems interesams tenkinti, taigi ir teismų materialiniams bei finansiniams poreikiams užtikrinti; kai valstybėje susiklosto itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, gali būti mažinami ir teisėjų atlyginimai, teisėjų valstybinės pensijos. Jeigu būtų nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad valstybėje susidarius itin sunkiai ekonominei, finansinei padėčiai nebūtų galima mažinti tik teismų finansavimo, mažinti tik teisėjų atlyginimų, teisėjų valstybinių pensijų, tai reikštų, kad teismai yra nepagrįstai išskiriami iš kitų valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų, o teisėjai – iš kitų asmenų, dalyvaujančių vykdant atitinkamų valstybės valdžios institucijų įgaliojimus; tokios teismų (teisėjų) išskirtinės padėties įtvirtinimas neatitiktų atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisingumo imperatyvų reikalavimų;

– bloginti įstatymų numatytas finansines, materialines teismų veiklos sąlygas, mažinti teisėjų atlyginimus, teisėjų valstybines pensijas galima tik įstatymu, tai daryti galima tik laikinai –

kol valstybės ekonominė ir finansinė būklė yra itin sunki; tokiu atlyginimo, teisėjų valstybinių pensijų mažinimu neturi būti sudaroma prielaidų kitoms valstybės valdžios institucijoms, jų pareigūnams pažeisti teismų nepriklausomumą (2006 m. kovo 26 d., 2007 m. spalio 22 d. nutarimai).

Taigi pažymėtina, kad iš Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo kyla draudimas mažinti įstatymu nustatytą teisėjų socialinių (materialinių) garantijų lygį, *inter alia* jų, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai. Kita vertus, šis draudimas nėra absoliutus: mažinti socialinių (materialinių) garantijų, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai, lygį galima tik įstatymu, tai daryti galima tik laikinai – kol valstybės ekonominė ir finansinė būklė yra itin sunki; tačiau tokiu mažinimu neturi būti sudaroma prielaidų kitoms valstybės valdžios institucijoms, jų pareigūnams pažeisti teismų nepriklausomumą.

Pabrėžtina, kad priešingu atveju, jei teisėjų socialinių (materialinių) garantijų lygis galėtų būti mažinamas ir kitais atvejais, t. y. kai valstybėje nėra susiklosčiusi itin sunki ekonominė, finansinė padėtis, kiltų grėsmė teisėjų nepriklausomumui; kitaip tariant, būtų sukurtos prielaidos įstatymų leidžiamosios ar vykdomosios valdžios sprendimais daryti įtaką teisėjams, valstybės valdžios ir valdymo institucijoms ar pareigūnams arba kitiems asmenims kištis į teisėjų veiklą, priimti tokius įstatymų leidžiamosios, vykdomosios valdžios ar viešojo administravimo subjektų sprendimus, kuriais būtų mažinamos teisėjų socialinės (materialinės) garantijos darant spaudimą dėl sprendimų vykdant teisingumą, didinti korupcijos riziką.

4. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 3.16 punkto nuostatos „Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarime suformuota doktrina, jog principinė nuostata, kad tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies teismo teisėjų atlyginimų negalima diferencijuoti (taip pat ir taikant teisę) pagal tai, kada tam tikro dydžio teisėjo atlyginimai buvo nustatyti (*inter alia* pagal tai, ar asmuo pradėjo dirbti atitinkamo teismo teisėju iki nustatant tam tikro dydžio to teismo teisėjo atlyginimą, ar jį jau nustačius), *mutatis mutandis* taikytina ir kitoms teisėjų socialinėms (materialinėms) garantijoms, *inter alia* toms, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai; jos negali būti mažinamos, juo labiau išvis paneigiamos, taip pat ir tada, kai yra pertvarkoma jų sistema. Pažymėtina ir tai, kad iš Konstitucijos išplaukia teisėjų socialinių (materialinių) garantijų realumo imperatyvas“ *inter alia* reiškia, kad, įstatymų leidėjui pertvarkant teisėjų valstybinių pensijų sistemą, negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį būtų sumažintas įstatymais nustatytas teisėjų socialinių (materialinių) garantijų lygis.

IV

1. Minėta, kad pareiškėjas – Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas prašo išaiškinti, ar

Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 3.7 punkto nuostatos „<...> įstatymų leidėjas, įstatymu įtvirtindamas maksimalų pensijos dydį bei šio dydžio nustatymo būdus, turi paaisyti *inter alia* to, kad teisėjų valstybinė pensija – tai iš Konstitucijos kylanti teisėjo socialinė (materialinė) garantija nutrūkus jo įgaliojimams, kuri yra ginama ne tik pagal Konstitucijos 109 straipsnį, bet ir pagal Konstitucijos 52 straipsnį, kad ši socialinė (materialinė) garantija turi atitikti konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą, kad tokia konstitucinė teisėjo socialinė (materialinė) garantija turi būti reali, o ne vien nominali. Priešingu atveju būtų paneigta teisėjų valstybinės pensijos, kaip iš Konstitucijos kylančios teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams, esmė, paskirtis ir taip būtų sudarytos prielaidos nukrypti nuo iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių reikalavimų“, kuriomis *inter alia* įtvirtinami teisėjų valstybinių pensijų realumo, jų atitikties konstituciniam teisėjo statusui ir jo orumui reikalavimai, galėtų būti aiškinamos kaip reiškiančios ir tai, kad teisėjų valstybinės pensijos dydis visada turi būti siejamas su teisėjo gautu darbo užmokesčiu, ar jis gali būti siejamas ir su kitais tos pensijos nustatymo kriterijais, ir ar pagal Konstituciją galimas toks teisinis reguliavimas, kad, didėjant teisėjo darbo užmokesčiui, teisėjo valstybinės pensijos dydis liktų nepakitęs.

2. Iš pareiškėjo prašymo matyti, jog jis prašo išaiškinti, ar minėtos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 3.7 punkto nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad teisėjų valstybinės pensijos dydžio nustatymo kriterijumi turi būti tik toks teisėjo atlyginimas, kurį asmuo gavo eidamas teisėjo pareigas, t. y. ar pagal Konstituciją galimas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį teisėjų atlyginimų didinimas neturėtų jokios įtakos paskirtų ir mokamų teisėjų valstybinių pensijų dydžiui.

2.1. Minėta, kad prašomu išaiškinti Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimu buvo pripažinta, jog Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas prieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 2 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, kadangi jis neatitinka teisėjų valstybinės pensijos, kaip konstitucinės teisėjų socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jų įgaliojimams, sampratos, nes, viena vertus, sudaro prielaidas suniveliuoti teisėjų, turinčių labai skirtingą teisėjo darbo stažą, valstybinių pensijų dydžius, o kita vertus, sudaro prielaidas paskirti labai skirtingo dydžio teisėjų valstybines pensijas teisėjams, kurių teisėjo darbo stažo trukmė nedaug skiriasi. Minėta ir tai, kad pagal prieštaraujančiu Konstitucijai pripažintą Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą teisėjui, įgijusiam 5–10 metų teisėjo darbo stažą, skiriama 10 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija, teisėjui, įgijusiam 10–15 metų teisėjo darbo stažą, skiriama 20 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio dydžio teisėjų valstybinė pensija, teisėjui, įgijusiam 15–20 metų teisėjo darbo stažą, skiriama 35 procentų jo gauto darbo užmokesčio vidurkio

dydžio teisėjų valstybinė pensija.

Taigi ginčytas Teisėjų valstybinių pensijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, kadangi pagal jį diferencijuojant teisėjų valstybinių pensijų dydžius nepakankamai atsižvelgiama į teisėjų darbo stažo trukmę.

2.2. Minėta, kad jokia Konstitucinio Teismo nutarimo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostata negali būti aiškinama izoliuotai, ignoruojant prasmines ir sistemines jos sąsajas su kitomis oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis, išdėstytomis *inter alia* tame Konstitucinio Teismo nutarime. Todėl prašomų išaiškinti Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 3.7 punkto nuostatų prasmę atskleistina kitų šio nutarimo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatų kontekste.

2.2.1. Šiame kontekste pažymėtinos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo nuostatos, susijusios su iš konstitucinio teisėjų statuso kylančiais jų socialinių (materialinių) garantijų diferencijavimo kriterijais:

– teisėjų vienodo teisinio statuso principas nereiškia, kad jų materialinės ir socialinės garantijos negali būti diferencijuojamos pagal aiškius, *ex ante* žinomus kriterijus, nesusijusius su teisingumo vykdymu sprendžiant bylas (pavyzdžiui, pagal asmens darbo teisėju trukmę);

– pagal asmens darbo teisėju trukmę gali būti diferencijuojamas ir socialinių (materialinių) garantijų nutrūkus teisėjo įgaliojimams dydis; tačiau teisinis reguliavimas, pagal kurį teisėjų socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus teisėjo įgaliojimams dydis diferencijuojamas pagal asmens darbo teisėju trukmę, turi nenukrypti nuo konstitucinės šios teisėjų socialinės (materialinės) garantijos sampratos;

– tai, kad teisėjų socialinės (materialinės) garantijos gali būti diferencijuojamos (paisant Konstitucijos) pagal asmens darbo teisėju trukmę, negali būti aiškinama taip, esą asmens darbo teisėju trukmės kriterijus yra vienintelis šio diferencijavimo kriterijus; kaip teisėjų atlyginimų atveju, taip ir teisėjų socialinių (materialinių) garantijų nutrūkus teisėjo įgaliojimams atveju (taigi ir teisėjų pensijų atveju) turi būti atsižvelgiama į tai, kad pagal Konstituciją teismai priskiriami ne vienai, bet kelioms (šiuo metu trims) teismų sistemoms, taip pat į tai, kad bendrosios kompetencijos ir pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų sistemos, kaip institucijų sistemos, yra ne vienos grandies;

– įstatymų leidėjas ne tik gali, bet ir turi diferencijuoti teisėjų socialines (materialines) garantijas pagal tai, kokios teismų sistemos ir kurios grandies teismo teisėjams jos yra nustatomos; teisminės valdžios, kaip profesiniu pagrindu formuojamos valstybės valdžios, konstitucinė samprata suponuoja *inter alia* tai, kad jeigu skirtingų grandžių teisėjų atlyginimai, taip pat garantijos, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos) nutrūkus jų įgaliojimams, būtų visiškai suniveliuoti, ne tik būtų nepaisoma to, kad pagal Konstituciją teismai yra priskirtini ne vienai, bet kelioms (šiuo metu trims)

teismų sistemoms, be to, bendrosios kompetencijos teismų sistema, kaip institucijų sistema, sudaro keturių grandžių teismai, o pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtų specializuotų teismų (šiuo metu – administracinių teismų) sistemos taip pat gali būti skirstomos į grandis, bet ir nebūtų materialinių paskatų (net jei kitų paskatų būtų) teisėjams siekti profesinės karjeros;

– reguliuojant teisėjų socialinių (materialinių) garantijų nutrūkus teisėjo įgaliojimams santykius, *inter alia* diferencijuojant šias garantijas, turi būti atsižvelgiama į tai, kad iš Konstitucijos kyla teismų priskyrimas ne vienai, bet kelioms (šiuo metu trims) teismų sistemoms, iš kurių atskirą sistemą sudaro Konstitucinis Teismas, turintis savo ypatumų, *inter alia* Konstitucinio Teismo teisėjų kadencijos aspektu;

– įstatymų leidėjas, reguliuodamas teisėjų socialinių (materialinių) garantijų pasibaigus jų įgaliojimų trukmei santykius, turi atsižvelgti ir į tai, kad Konstitucinio Teismo teisėjai pagal savo konstitucinį statusą, *inter alia* įgaliojimų trukmę, skiriasi nuo kitų teismų teisėjų; priešingu atveju būtų nukrypta nuo konstitucinės tokių socialinių (materialinių) garantijų sampratos, pagal kurią teisėjų socialinės (materialinės) garantijos jas nustatant turi būti diferencijuojamos atsižvelgiant *inter alia* į teismų sistemos specifiškumą, teismų sistemų teisėjų statuso ypatumus.

Taigi iš šių nuostatų matyti, kad pagal Konstituciją:

– teisėjo darbo stažo trukmė gali būti teisėjų pensijų dydžio diferencijavimo kriterijumi, tačiau jis negali būti vienintelis;

– kaip ir teisėjų atlyginimų atveju, teisėjų pensijų dydžio diferencijavimo kriterijumi taip pat turi būti teisėjo eitos pareigos, t. y. tai, kokioje teismų sistemoje ir kurioje jos grandyje asmuo ėjo teisėjo pareigas; kai dėl teismo specifikos teisėjo konstituciniam statusui būdingi tam tikri ypatumai, atsižvelgtina ir į juos.

Šiame sprendime aiškinant Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo nuostatas minėta, kad įstatymų leidėjas turi tam tikrą diskreciją nustatyti teisėjų valstybinių pensijų skyrimo ir mokėjimo sąlygas ir dydžius, tačiau tai darydamas jis privalo paisyti Konstitucijos. Vadinas, paisydamas Konstitucijos ir įgyvendindamas iš jos kylantį reikalavimą teisėjų pensijų dydį diferencijuoti pagal teisėjo eitas pareigas (t. y. pagal tai, kokioje teismų sistemoje ir kurioje jos grandyje asmuo ėjo teisėjo pareigas), įstatymų leidėjas gali nustatyti, kad vienas iš teisėjų valstybinių pensijų dydžio diferencijavimo kriterijų yra jo gautas teisėjo atlyginimas, kuris, kaip minėta, taip pat turi priklausyti nuo teisėjo pareigų (t. y. kokioje teismų sistemoje ir kurioje jos grandyje asmuo ėjo teisėjo pareigas).

2.2.2. Taip pat pažymėtina, kad, šiame sprendime aiškinant Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo nuostatas, susijusias su Konstitucijoje, *inter alia* jos 109 straipsnyje, įtvirtintu teisėjo ir teismų nepriklausomumo principu, konstatuota, kad nors įstatymų leidėjas turi tam tikrą diskreciją nustatyti šių pensijų skyrimo ir mokėjimo sąlygas ir dydžius, *inter alia*

pertvarkant pensijų sistemą, įstatymų leidėjo diskrecija reguliuoti teisėjų valstybines pensijas yra siauresnė nei kitų valstybinių pensijų atžvilgiu, nes, be kitų iš Konstitucijos kylančių reikalavimų, įstatymų leidėjas taip pat yra saistomas Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, *inter alia* teisėjo socialinių (materialinių) garantijų realumo imperatyvo.

Šiuo aspektu pažymėtina, kad, kaip minėta, įstatymu nustatyta teisėjų valstybinė pensija nėra savitikslių ir pagal Konstituciją nėra vertinama kaip privilegija; tokios garantijos nustatymas siejamas su ypatingu konstituciniu teisėjo statusu, visų pirma Konstitucijoje, *inter alia* jos 109 straipsnyje, nustatytu teisėjo nepriklausomumo reikalavimu; įstatymu nustatyta teisėjų valstybinė pensija yra viena iš Konstitucijoje įtvirtinto teisėjo nepriklausomumo principo socialinių (materialinių) garantijų, t. y. tokia teisėjo socialinė (materialinė) garantija, kuri nustatyta (taikoma), kai nutrūksta jo įgaliojimai, ir ginama pagal Konstitucijos 109 straipsnį; teisėjų socialinės (materialinės) garantijos, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai, yra viena iš teisėjų nepriklausomumo užtikrinimo priemonių; tik suteikiant realias, o ne nominalias, konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą atitinkančias socialines (materialines) garantijas ateičiai (*inter alia* teisėjo pensija) galima užtikrinti, kad teisėjai, vykdydami teisingumą, nepatirtų įstatymų leidžiamosios ar vykdomosios valdžios sprendimų įtakos, valstybės valdžios ir valdymo institucijų ar pareigūnų arba kitų asmenų kišimosi į teisėjo veiklą, taip pat apsaugoti teisėjus nuo tokių galimų įstatymų leidžiamosios, vykdomosios valdžios ar viešojo administravimo subjektų sprendimų, kuriais būtų daromas spaudimas dėl sprendimų vykdant teisingumą, ir mažinti korupcijos riziką.

2.2.3. Šiame kontekste pažymėtinos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo nuostatos, susijusios su iš Konstitucijos 109 straipsnyje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo kylančio teisėjo socialinių (materialinių) garantijų realumo imperatyvu:

– iš Konstitucijos išplaukia teisėjų socialinių (materialinių) garantijų realumo imperatyvas; teisėjų socialinės (materialinės) garantijos, kurios jiems yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai (ypač jeigu jos yra siejamos su tam tikromis periodinėmis išmokomis, kaip antai pensijomis), galėtų tapti (pasikeitus ekonominei, socialinei situacijai) jau ne tik ne realios, bet ir apskritai nominalios, taigi fiktyvios, jeigu jos teisėjams, kurių įgaliojimai jau yra nutrūkę, būtų taikomos tokios, kokios tuo metu buvo nustatytos, tačiau šiems teisėjams nebūtų atitinkamai peržiūrimos, nors kitiems tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies teismo teisėjams, kurių įgaliojimai baigsis vėliau, atitinkamos garantijos (keičiantis ekonominei, socialinei situacijai) būtų nustatomos didesnės;

– principinė nuostata, kad tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies teismo teisėjų atlyginimų negalima diferencijuoti (taip pat ir taikant teisę) pagal tai, kada tam tikro dydžio teisėjo atlyginimai buvo nustatyti (*inter alia* pagal tai, ar asmuo pradėjo dirbti atitinkamo teismo teisėju iki nustatant tam tikro dydžio to teismo teisėjo atlyginimą, ar jį jau nustačius), *mutatis mutandis*

taikytina ir kitoms teisėjų socialinėms (materialinėms) garantijoms, *inter alia* toms, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai.

Taigi iš Konstitucijoje, *inter alia* jos 109 straipsnyje, įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, *inter alia* teisėjo socialinių (materialinių) garantijų realumo imperatyvo, kyla draudimas diferencijuoti teisėjų socialinių (materialinių) garantijų, kurios yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta teisėjų įgaliojimai, lygį pagal tai, kada atitinkamos garantijos (*inter alia* teisėjo pensija) asmeniui buvo pradėtos taikyti, taip pat reikalavimas atitinkamai peržiūrėti teisėjams, kurių įgaliojimai jau yra nutrūkę, taikomų socialinių (materialinių) garantijų lygį, jeigu keičiantis ekonominei, socialinei situacijai tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies teismo teisėjams, kurių įgaliojimai baigsis vėliau, nustatomos didesnės atitinkamos garantijos.

2.2.4. Kaip minėta, įgyvendindamas iš Konstitucijos kylantį reikalavimą teisėjų pensijų dydį diferencijuoti pagal teisėjo eitas pareigas, įstatymų leidėjas gali nustatyti, kad vienas iš teisėjų valstybinių pensijų dydžio diferencijavimo kriterijų yra jo gautas teisėjo atlyginimas. Įstatymų leidėjui nustačius tokį kriterijų taip pat turi būti paisoma iš Konstitucijos (*inter alia* konstitucinio teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, teisėjo socialinių (materialinių) garantijų realumo imperatyvo, teisėjų vienodo teisinio statuso) kylančio draudimo teisėjų socialinių (materialinių) garantijų, kurios yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta teisėjų įgaliojimai, lygį diferencijuoti pagal tai, kada atitinkamos garantijos asmeniui buvo pradėtos taikyti, taip pat reikalavimo atitinkamai peržiūrėti teisėjams, kurių įgaliojimai jau yra nutrūkę, taikomų socialinių (materialinių) garantijų lygį, jeigu keičiantis ekonominei, socialinei situacijai tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies teismo teisėjams, kurių įgaliojimai baigsis vėliau, nustatomos didesnės atitinkamos garantijos. Priešingu atveju galėtų susidaryti tokia Konstitucijos draudžiama situacija, kad teisėjams, kurių įgaliojimai jau yra nutrūkę, būtų taikomos tik tokios socialinės (materialinės) garantijos, kurios buvo nustatytos jų įgaliojimų nutrūkimo metu, t. y. ilgainiui (pasikeitus ekonominei, socialinei situacijai) šios garantijos taptų jau ne realios, o nominalios.

Vadinasi, paisant Konstitucijos, *inter alia* konstitucinio teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo, teisėjo socialinių (materialinių) garantijų realumo imperatyvo, teisėjų vienodo teisinio statuso, negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuriuo būtų sudarytos prielaidos mokėti iš esmės skirtingo dydžio teisėjų pensijas asmenims, turintiems tokį patį teisėjo darbo stažą tos pačios teismų sistemos toje pačioje grandyje, kad ir kada teisėjo pensija jiems būtų paskirta.

3. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, darytina išvada, kad Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 3.7 punkto nuostatos „<...> įstatymų leidėjas, įstatymu įtvirtindamas maksimalų pensijos dydį bei šio dydžio nustatymo būdus, turi paisyti *inter alia* to, kad teisėjų valstybinė pensija – tai iš Konstitucijos kylanti teisėjo socialinė (materialinė) garantija nutrūkus jo įgaliojimams, kuri yra ginama ne tik pagal Konstitucijos 109

straipsnį, bet ir pagal Konstitucijos 52 straipsnį, kad ši socialinė (materialinė) garantija turi atitikti konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą, kad tokia konstitucinė teisėjo socialinė (materialinė) garantija turi būti reali, o ne vien nominali. Priešingu atveju būtų paneigta teisėjų valstybinės pensijos, kaip iš Konstitucijos kylančios teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams, esmė, paskirtis ir taip būtų sudarytos prielaidos nukrypti nuo iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių reikalavimų“ *inter alia* reiškia, kad, įstatymų leidėjui nustačius, jog vienas iš teisėjų valstybinių pensijų dydžio diferencijavimo kriterijų yra gautas teisėjo atlyginimas, pagal Konstituciją negalimas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį teisėjų atlyginimų didinimas neturėtų jokios įtakos paskirtų ir mokamų teisėjų valstybinių pensijų dydžiui.

V

1. Šiame kontekste pažymėtina, jog prašomame išaiškinti Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarime paminėta, kad iš Konstitucijos kylančios teisėjo nepriklausomumo principo socialinės (materialinės) garantijos yra įtvirtintos ir kitų demokratiškos valstybių teisėje, taip pat įvairiuose tarptautiniuose aktuose.

2. Konstitucinis Teismas 2001 m. liepos 12 d. nutarime yra pažymėjęs, kad Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja 1985 m. gruodžio 13 d. rezoliucija patvirtino Pagrindinius teismų nepriklausomumo principus; Europos Tarybos Ministrų Komitetas, atsiliepdamas į šį dokumentą, 1994 m. spalio 13 d. priėmė valstybėms, Europos Tarybos narėms, skirtą rekomendaciją „Dėl teisėjų nepriklausomumo užtikrinimo“; Europos Tarybos iniciatyva 1998 m. liepos 10 d. patvirtintos Europos chartijos dėl teisėjų statuso 1.1 punkte įtvirtinta, kad jos nuostatomis siekiama didinti teisėjo kompetentingumo, nepriklausomumo ir nešališkumo garantijų lygį Europos šalyse ir kad šios chartijos nuostatomis negali būti grindžiami tokie nacionalinio teisėjų statuso pakeitimai, kuriais būtų sumažintas jau laiduotas garantijų lygis.

Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 22 d. nutarime yra pažymėjęs, jog Europos Tarybos iniciatyva 1998 m. liepos 10 d. patvirtintos Europos chartijos dėl teisėjų statuso 6 punkte (reglamentuojančiame teisėjų atlyginimus ir socialinę gerovę) nustatyta, kad „teisėjai, vykdydami savo profesines funkcijas, turi teisę į atlyginimą, kurio dydis nustatomas toks, kad jie būtų apsaugoti nuo galimo spaudimo, kuriuo būtų siekiama daryti įtaką jų sprendimams, ir platesne prasme – jų elgesiui teisme, pažeidžiant jų nepriklausomumą ir nešališkumą“, kad „teisėjų atlyginimas gali būti nevienodas dėl tarnybos ilgumo, teisėjams nustatytų pareigų pobūdžio ir jiems pavestų užduočių svarbos“, kad „tai turi būti vertinama esant skaidrioms sąlygoms“, kad „statusas suteikia garantijas einantiems pareigas teisėjams tokiais socialinės rizikos atvejais kaip liga, motinystė, invalidumas, senatvė ir mirtis“, taip pat kad „statusas ypač garantuoja, kad teisėjams, kurie yra sulaukę teisėjams įstatymo nustatyto pensinio amžiaus ir kurie ėjo teisėjo pareigas nustatytą laiką, būtų mokama tokia

pensija, kurios dydis būtų kuo artimiausias jų paskutinei gautai teisėjo algai“.

3. Šio sprendimo kontekste pažymėtina, kad Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacijos Nr. CM/REC (2010)12 valstybėms narėms „Dėl teisėjų nepriklausomumo, efektyvumo ir atsakomybės“ 54 punkte *inter alia* pažymėta, kad teisėjams turi būti garantuojamas protingas atlyginimas ligos, motinystės ir tėvystės atveju, taip pat senatvės pensija, kuri turi būti pagrįstai susijusi su teisėjo gautu atlyginimu.

4. Šio sprendimo kontekste taip pat paminėtinas Estijos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. birželio 26 d. sprendimas byloje Nr. 3-4-1-1-14, kuriuo pripažinta, kad Teismų įstatymo 132⁷ straipsnio 2 dalies nuostata, priimta Estijos Respublikos įstatymu, kuriuo keičiamas Laikinis mokėjimų, susietų su vidutiniu nacionaliniu darbo užmokesčiu, organizavimo įstatymas, Aukštesniųjų valstybės tarnautojų įstatymas ir Teismų įstatymas, prieštarauja Estijos Respublikos Konstitucijai.

4.1. Pagal Estijos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtoje byloje ginčytą teisinį reguliavimą nustatant teisėjų pensijos dydį teisėjai traktuoti skirtingai, atsižvelgiant į tai, kada jiems ši pensija buvo ar turėjo būti paskirta, t. y. konkretus teisėjo pensijos dydis priklausė nuo to, ar ši pensija paskirta iki 2013 m. birželio 30 d., ar vėliau. Estijos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad pagal ginčytą teisinį reguliavimą teisėjų, kuriems pensija paskirta po 2013 m. birželio 30 d., pensijos dydis yra daug didesnis negu teisėjų, kuriems pensija paskirta anksčiau:

– pirmosios instancijos teismų teisėjų: tiems, kuriems pensija paskirta iki 2013 m. birželio 30 d., ji skaičiuota nuo 2 666,16 euro atlyginimo ir sudarė 1 999,62 euro, o tiems, kuriems pensija paskirta vėliau, ji skaičiuota nuo 3 380 eurų atlyginimo ir sudarė 2 535 eurus; taigi pastarųjų teisėjų pensijos dydis buvo 21 proc. didesnis;

– apygardų teismų teisėjų: tiems, kuriems pensija paskirta iki 2013 m. birželio 30 d., ji skaičiuota nuo 2 999,43 euro atlyginimo ir sudarė 2 249,57 euro, o tiems, kuriems pensija paskirta vėliau, ji skaičiuota nuo 3 900 eurų atlyginimo ir sudarė 2 925 eurus; taigi pastarųjų teisėjų pensijos dydis buvo 23 proc. didesnis;

– Estijos Aukščiausiojo Teismo teisėjų: tiems, kuriems pensija paskirta iki 2013 m. birželio 30 d., ji skaičiuota nuo 3 665,97 euro atlyginimo ir sudarė 2 749,48 euro, o tiems, kuriems pensija paskirta vėliau, ji skaičiuota nuo 4 420 eurų atlyginimo ir sudarė 3 315 eurų; taigi pastarųjų teisėjų pensijos dydis buvo 17 proc. didesnis.

4.2. Pripažindamas minėtą teisinį reguliavimą prieštaraujančiu Estijos Respublikos Konstitucijai, Estijos Aukščiausiasis Teismas vadovavosi konstituciniais teisėjo ir teismų nepriklausomumo, asmenų lygiateisiškumo, nuosavybės teisės apsaugos principais.

Estijos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad teisėjo pensija yra garantija, užtikrinanti teisėjo ir teismų nepriklausomumą. Teismas taip pat atkreipė dėmesį, kad pagal Konstituciją teisėjai

yra skiriami į pareigas visam gyvenimui; tai reiškia, kad, atsižvelgdamas į šių pareigų ypatumus, asmuo, siekdamas tapti teisėju, priima ilgalaikį ir, tikėtina, nelengvą sprendimą; žinojimas, kad teisėjui yra užtikrinama konkreti su vykdytomis pareigomis susijusi pensija, skiriama pasibaigus jo įgaliojimams, mažina teisėjų korupcijos riziką, taip pat yra tarsi kompensacija dėl griežtų reikalavimų (*inter alia* draudimo dirbti bet kokią kitą darbą, išskyrus mokslinę ir pedagoginę veiklą) šioms pareigoms.

Estijos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo ir tai, kad nors įstatymų leidėjas turi plačią diskreciją nuspręsti, kokias socialines garantijas nustatyti, tačiau sukūrus tam tikrą sistemą asmenys, turintys teisę į išmoką, negali būti be jokios priežasties traktuojami nevienodai; tokių atsitiktinių diferencijavimo kriterijų, kaip skirtingas pensijos skyrimo laikas (kuris pagal ginčytą teisinį reguliavimą galėjo būti ir viena diena), nustatymas laikytinas neproporcingu. Teismas taip pat pažymėjo, kad asmens teisė į pensiją, kuri gali būti įvertinta pinigais, yra turtinio pobūdžio teisė ir priskirtina vienai pagrindinių žmogaus teisių – teisei į nuosavybę; šiuo aspektu iš Konstitucijos kylantis teisėtų lūkesčių principas reiškia, jog kiekvienas turi teisę turėti pagrįstą lūkestį, kad nustatytasis teisinis reguliavimas išliks; istorinis argumentas, jog teisėjų pensijos dydžio (75 proc. pensijos mokėjimo metu nustatyto paskutinių eitų teisėjo pareigų atlyginimo dydžio) teisinis reguliavimas galiojo dešimtmečius (pažymėtina, kad toks teisėjo pensijos dydis Estijos Respublikoje buvo nustatytas nuo 1991 m. spalio 23 d.), yra pagrindas konstatuoti, jog teisėjai turi teisėtą lūkestį, kad toks jų pensijos dydis išliks.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsniu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1, 61 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nusprendžia:

1. Išaiškinti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo (Žin., 2010, Nr. 134-6860) motyvuojamosios dalies II skyriaus 3.16 punkto nuostatos „Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 d. nutarime suformuota doktrina, jog principinė nuostata, kad tos pačios teismų sistemos ir tos pačios grandies teismo teisėjų atlyginimų negalima diferencijuoti (taip pat ir taikant teisę) pagal tai, kada tam tikro dydžio teisėjo atlyginimai buvo nustatyti (*inter alia* pagal tai, ar asmuo pradėjo dirbti atitinkamo teismo teisėju iki nustatant tam tikro dydžio to teismo teisėjo atlyginimą, ar jį jau nustačius), *mutatis mutandis* taikytina ir kitoms teisėjų socialinėms (materialinėms) garantijoms, *inter alia* toms, kurios teisėjams yra nustatytos (taikomos), kai nutrūksta jų įgaliojimai; jos negali būti mažinamos, juo labiau išvis paneigiamos, taip pat ir tada, kai yra pertvarkoma jų sistema. Pažymėtina ir tai, kad iš Konstitucijos išplaukia teisėjų socialinių (materialinių) garantijų realumo imperatyvas“ *inter alia* reiškia, kad, įstatymų leidėjui pertvarkant teisėjų valstybinių pensijų sistemą, negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį būtų sumažintas įstatymais nustatytas teisėjų socialinių (materialinių)

garantijų lygis.

2. Išaiškinti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo (Žin., 2010, Nr. 134-6860) motyvuojamosios dalies II skyriaus 3.7 punkto nuostatos „<...> įstatymų leidėjas, įstatymu įtvirtindamas maksimalų pensijos dydį bei šio dydžio nustatymo būdus, turi paisyti *inter alia* to, kad teisėjų valstybinė pensija – tai iš Konstitucijos kylanti teisėjo socialinė (materialinė) garantija nutrūkus jo įgaliojimams, kuri yra ginama ne tik pagal Konstitucijos 109 straipsnį, bet ir pagal Konstitucijos 52 straipsnį, kad ši socialinė (materialinė) garantija turi atitikti konstitucinį teisėjo statusą ir jo orumą, kad tokia konstitucinė teisėjo socialinė (materialinė) garantija turi būti reali, o ne vien nominali. Priešingu atveju būtų paneigta teisėjų valstybinės pensijos, kaip iš Konstitucijos kylančios teisėjo socialinės (materialinės) garantijos nutrūkus jo įgaliojimams, esmė, paskirtis ir taip būtų sudarytos prielaidos nukrypti nuo iš Konstitucijos, *inter alia* jos 109 straipsnio 2 dalies, konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių reikalavimų“ *inter alia* reiškia, kad, įstatymų leidėjui nustačius, jog vienas iš teisėjų valstybinių pensijų dydžio diferencijavimo kriterijų yra gautas teisėjo atlyginimas, pagal Konstituciją negalimas toks teisinis reguliavimas, pagal kurį teisėjų atlyginimų didinimas neturėtų jokios įtakos paskirtų ir mokamų teisėjų valstybinių pensijų dydžiui.

3. Neaiškinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. birželio 29 d. nutarimo (Žin., 2010, Nr. 134-6860) motyvuojamosios dalies II skyriaus 2.3 punkto nuostatos „kai Konstitucijai neprieštaraujančiu įstatymu nustatyta pensija yra paskirta ir mokama, ši asmens įgyta teisė ir teisėtas lūkestis yra sietini ir su šio asmens nuosavybės teisių apsauga“, 2.4 punkto nuostatos „asmens, kuriems Konstitucijoje ar įstatyme nustatyta pensija buvo paskirta ir mokama, pagal Konstitucijos 23 straipsnį turi teisę reikalauti, kad jiems tokio dydžio išmokos, kokios buvo paskirtos ir mokamos, būtų mokamos ir toliau“.

Šis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai

Elvyra Baltutytė

Vytautas Greičius

Danutė Jočienė

Pranas Kuconis

Gediminas Mesonis

Vytas Milius

Egidijus Šileikis

Algirdas Taminskas

Dainius Žalimas